

svenskning. Vi hänvisa för arbetenas, författarenas och öfversättarenas namn till Bokhandels-Anmälan i slutet af detta häfte. I bokhandeln härstädes finnes till och med 23 bandet tillgängligt.

Tusen och en natt öfversättning af Gustaf Thomé har hunnit till 5 häftet, så att endast ett häfte återstår. Säsom målning af österlandets lif och profstycke på dess diktares rörliga fantasi, har den sagosamling, som under anförda namn är känd i alla jordens länder, sitt bestående värde, ehuru dess sagor såsom sagan i allmänhet icke alltid bekymra sig om rätt och orätt och ofta äro af den art, att de sära ett oskyldigt sinne.

10 Endast i urval kunna dessa berättelser intaga en plats bland bildande läsning.

43 UPPTÄCKTSRESORNA TILL NORDPOLSTRAKTEN.

Litteraturblad n:o 1, januari 1856

Dessa upptäcktsfärder hafva redan i decennier sysselsatt det bildade Europas uppmärksamhet, och isynnerhet sedan Franklinska expeditionens förolyckande hafva de utomordentliga ansträngningarne för de förolyckades räddning öfverallt blifvit följda med det lifligaste delta-

20 gande.

Läsaren har utan tvifvel här och der i tidningarne sett enstaka berättelser om dessa räddningsexpeditioners öden. Men hvar och en torde länge önskat att få läsa någon sammanhängande framställning af deras fortgång. En sådan erbjudes nu i Svensk öfversättning uti skriften:

30

ENGELSMÄNNENS SENASTE UPPTÄCKTSRESOR TILL TRAKTERNA KRING NORDPOLEN O. S. V. AF D:R CARL BRANDES. ÖFVERSÄTTNING MED TILLÄGG, STOCKHOLM 1855.

Det är ur denna bok, hvars författare, bibliotekarie i Berlin, med mycken omsorg och samvetsgrannhet samlat alla nödiga data till sin framställning, vi i det följande skola söka att lemna en kort öfversikt af dessa märkvärdiga, genom den människokärlek, det mod och den

40 ihärdighet de ådagalägga för menskligheten hedrande företag.

Läsaren finner på hvarje verldskarta vester om Grönland Baffinsviken med dess inlopp Davis sund utsatta. Man trodde länge, att denna vik äfven på norra sidan omgafs af fast land, och att således Grönland sammanhängde med Norra Amerika. Ännu 1818 återvände den berömda John Ross från expedition med denna öfvertygelse. Men följande år lyckades den lika berömda Parry att i nordvestra delen af Baffinsviken upptäcka och passera Lancastersundet och framtränga än vestligare genom den s. k. Barrowkanalen ända till ön Melville under 75° latitud och 110° vestlig longitud från Greenwich. Äfven dessa namn

50 finnas på kartorna upptagna. Landet vester om Davis Sund och Baffinsviken består af öar, genom ett från Hudsons sund fortgående vatten skilda från Amerikas fastland. Norrom dessa öar går Lancastersundet och landet på dess norra sida heter North Devon. Söder om Barrowkanalen ligger ön Somersset, med de åt söder gående sunden, Prins Regent Inlet öster om och Peel Sundet vester om sig; och från Barrowkanalens norra sida utgår mot nordvest Wellingtonkanalen

med North Devon i öster och Cornwallis och Victoria land, båda troligen sammanhängande, i vester. Farvattnet från Barrowkanalen till ön Melville är ett vidsträckt haf, hvars södra sida begränsas af en stor ö, som på de skilda kusterna bär skilda namn. Vesterom detta farvatten, i sydvest från ön Melville och i nordvest från nyssnämnda stora ö, skild från denna genom Prins af Wales sund, ligger ön Baring, med hvilken denna arkipelag slutar. Vattnet mellan Melville och Baring och norrom den sistnämnda kallas Banks sund. Der norrom och norrom hela farleden åt vester från ön Baring är, så vidt man vet, den eviga isen, i söder från Baring och söderom sagde farled Amerikas fasta land. 10

Denna är nu den äntligen upptäckta nordvestliga genomfarten (nordvestpassagen): genom Davis-sund, Baffinsviken, Lancaster-rund, Barrowkanalen, vattnet härifrån till ön Baring (oegentligt kalladt *Melville-sund*), norrom denna ö till hafvet på dess vestra sida, och genom detta till Berings sund, mellan Amerika och Asien. Man känner också sträckningen af Amerikas hela norra kust och af det vatten, som skiljer den från den omtalade Arkipelagen. Men detta tränga farvatten är så jemnt stängd af is, att det aldrig kunnat passeras. 20

Ännu återstår att nämna, att Baffinsviken nordligare än Lancaster-sundet delar sig i Jonessundet, som kring North Devon sammanstöter med Wellingtonkanalen, och Smithssundet, som fortsätter viken rakt åt norr.

Sådan är den teater, på hvilken de djerfva företag, om hvilka fråga är, under en följd af 35 år fortgått. Parry gjorde utom den nämnda flera resor, ehuru ingen så lycklig som den. John Ross begaf sig äfven år 1829 på en ny upptäcktsfärd, tillbragte fyra vintrar i isen, söderom Prins Regents Inlet, upptäckte magnetiska polen, förlorade sitt fartyg, men lyckades på båtar undkomma och blifva upptagen af ett till hans uppsökande utsändt fartyg. Alla dessa resor äro genom äldre beskrifningar kända. Åren 1839–43 besöktes dessa trakter af James Ross, brorson till John Ross, på samma fartyg *Erebus* och *Terror*, hvilka sedan genom Franklins expedition erhållit en så bedröflig rykbarhet. 30

Man hade börjat dessa färder med förhoppning att finna en verklig begagnelig genomfart till Beringsund och Stilla Hafvet. Men nu hade man småningom kommit ifrån denna förhoppning; och endast det vetenskapliga intresset och äran af upptäckten återstod såsom sporre till ytterligare försök. En man i Engelska Amiralitetet, Sir John Barrow, var den, som främst föranledt alla hittills gjorda ansträngningar. Nära 80 år gammal och i beråd att lemna sin plats som amiralitetssekreterare höjde han ännu engång i en tidskrift sin röst för denna sin älsklingsplan, och hans förnämsta skäl, att Engelsmannen icke borde åt andra lemna äran af en upptäckt, för hvilken de redan vågat och uppoffrat så mycket, synes hafva lifvat både styrelsens och nationens intresse för företaget. Det var i följd häraf Franklinska expeditionen beslöts och utrustades. 40

År 1845 den 19 Maj afseglade *Franklin* från England med fartygen *Erebus* och *Terror*. Franklin var då 60 år gammal och hade tjänat i alla jordens zoner. Han hade anført expeditioner till lands för undersökning af Amerikas nordkust. Han hade varit guvernör på Van Diemens land. »Låta vi honom ej medfölja, så dör han af sorg», yttrade sig Parry i amiralitetet, der invändningar gjordes med afseende på Franklins ålder. 50

Resan uppför Baffinsviken sker långsamt Grönlands kust der en smal ränna under sommarmånaderna vanligen är öppen, medan hafvet

derutanföre stänges af en massa drifis, packisen eller medelisen kallad, hvilken småningon upplöses och drifver ned åt Atlantiska oceanen. Man färdas sålunda längs kusten mot norr ända till en punkt, der den utskjuter i en udde mot vester, och der bugten söderom denna kallas Melville viken. Här försöker man att komma genom packisen till det midtemot belägna Lancaster-sundet; och det var här Franklinska expeditionen sista gången anträffades af en hvalfiskfångare kapten Martin den 22 Juli 1845. Allt stod då väl till på fartygen, och expeditionen lofvade den bästa framgång.

10 Från denna tid var den sköna expeditionen försvunnen. Läsaren får icke föreställa sig dess utrustning som vanliga köpmansskepps. Fartygen voro försedda med svagare ångmaskiner och skrufvar, för att begagnas, då nöden fordrade och segel icke kunde användas. Hvardera fartyget hade jemte officerarena ungeför 60 mans besättning, och proviant för dessa besättningar medfördes för fyra, i nödfall för fem år. Fartygen kunde för vintern öfverbyggas och värmeapparater och brännmaterial funnos, så att de kunde förvandlas till varma böningshus. Förråderna af spirituosa, viner, socker, kaffe, the, chokolad, krydder voro på det frikostigaste tilltagna.

20 Olyckshändelser hafva i följd af den förträffliga utrustningen, de nautiska vetenskapernas fullkomnande och den vunna erfarenheten under senare tider på dessa farvatten varit sällsynta. Man ansåg der derföre länge för nära nog en omöjlighet, att dessa präktiga skepp med deras förträffliga befäl och manskap skulle kunnat spårlöst förgås. Farhågorna tillvexte dock för hvarje flyende år. Men en lång tid förflöt under vexlande fruktan och förhoppningar, hvilka falska rykten än lifvade än nedslogo.

De två första åren var man i Amiralitetet temligen lugn angående expeditionens öde, ehuru i tidningarne och hos allmänheten hvarjehanda farhågor fått rum. Likväl började man i slutet af 1847 med allvar vara betänkt på en räddningsexpedition för följande år. Till dess chef utsågs Sir John Richardson, som varit Franklins följeslagare under dennes tidigare färder genom Amerikas norra kustländer. Den skulle afgå öfver land till Mackenziefloren och derifrån på båtar till flodens utlopp i Ishafvet, för att undersöka de åt öster härifrån längs kusten belägne öarne äfvensom sjelfva Amerikas kusttrakt.

30 Samtidigt skulle James Ross med fartygen Enterprise och Investigator afgå till Lancastersundet och Barrowkanalen i de försvunnas språr, söka att framtränga till ön Melville och för öfrigt under vintern utsända ströfpartier till undersökning af sagde öar, isynnerhet den stora ön söderom det s. k. Melvillesundet. Dessutom skulle tvenne fartyg under Commodor Moore sändas till Behringssundet, der det ena af dem skulle stationeras, och derifrån en båtexpedition skulle afsändas längs kusten till Mackenzieflorens mynning och till vestra sidan af den skärgård, som ungefär vid denna längdgrad vidtager.

40 Sålunda skulle hela kuststräckan och dess öar undersökas, med undantag af den ostligaste norrom Hudsonbay belägna delen, hvilken man ansåg Franklin hafva kommit förbi utan att infrysa och utan någon liden skada. Jemte det man sålunda hoppades påfinna Franklinska expeditionens väg eller möjligen påträffa densamma, afsåg man hufvudsakligen att bereda dess befäl och manskap undsättning af matvaror och förnödenheter, i händelse de skulle förlorat sina skepp eller varit tvungna att lemna dem. Lifsmedel skulle derföre nedgrävas på särskilda ställen på kusterna och der utställda signaler på dem fästa de kringirrandes uppmärksamhet. Bland de för sådant ändamål

medtagna födoämnen förtjenar nämnas Pemmican, egentligen soltor-kadt kött, hvars namn är lånadt af Nordamerikas indianer. Engels-männen torka köttet i kölnor, förmala det och uppblanda det med fett, något korinter och socker. Häraf förde t. ex. Richardsonska expeditionen med sig i 198 hermetiskt slutna tennkärl nära 17 000 lb , beredt af 53 000 lb färskt kött, 7 500 lb fett, 1 000 lb korinter och 280 lb socker.

Man kan lätt föreställa sig, med hvilket deltagande dessa expeditioner och allt, som rörde dem, i England följdes. Det är då äfven lätt att sluta, huru stor nedslagenheten ja harmen måste blifva, då de delvis misslyckades och ingen af dem funnit minsta spår efter Franklin, hans fartyg och besättning. Richardson följde väl Amerikanska kusten från Mackenzie till Copperminefloden, men kunde för drifis icke komma öfver till den ofvanföre omtalade stora ön, hvilken man då ansåg bestå af flera öar, på södra sidan af tvenne, kallade Wollaston- och Victoria-landet. Från sin sida kom kapten Ross med mycken svårighet in i Barrowkanalen, sedan han undersökt kusten af landet söderom Lancastersundet och dess inlopp. Han tog vinterläger på en af Leopolds-öarne, belägna vid nordöstra hörnet af landet Somerset, der Prins Regent Inlet från Barrowkanalen går åt söder. Härifrån skickades slädexpeditioner öfver isen till Somerset, och på stället lät Ross uppföra ett hus af bräder, der lifsmedel, kläder, bränsle m. m. nedlades, sedan man förut på mångfaldiga punkter af kusten qvarlemnade skrifna underrättelser om tillvaron af denna depot. Sådane underrättelseskrifter inneslutna i glasflaskor eller tenncylindrar kastades äfven i hafvet, för att af dessa vågor och strömar möjligen föras Franklin och hans folk tillhanda. Följande sommar ville kapten Ross undersöka kusterna vid Wellingtonkanalen; men hans fartyg råkade här i drifisen och fördes jemte den af strömen tillbaka genom Lancastersundet och vidare söderut i Baffinsviken, så att då isfältet slutligen upplöstes, och fartygen kunde fritt röra sig, ingen annan utväg återstod, än att vända om till England. – Jemförelsevis lyckligast aflopp expeditionen genom Behringssundet; ty härifrån lyckades man med båtar följa hela kusten till Mackenziefloeden, så att nu kusten från Behringssund i vester ända bortom Copperminefloden i öster var undersökt och på densamma lifsmedel, båtar, tält och hvarjehanda förnödenheter qvarlemnade jemte talrika underrättelser, hvar dessa funnos. Nära Behringssund stationerades ett fartyg, Plover, med förråd för den händelse, det skulle lyckas Franklin genombryta den arktiska arkipelagens isar och hinna till sagde sund.

Läsaren frågar, hvarpå man grundade sina förhoppningar, att Franklin och hans följeslagare ännu lefde.

Ehuru förfärlig man föreställer sig en resa i dessa trakter, och ehuru många faror underkastad en sådan i sjelfva verket är, har dock mensklige uppfinningsgåfvan och konstfärdigheten aflägsnat en stor del af dess vådor. Fartygen, som för dessa expeditioner begagnas äro utomordentligt starkt bygda. Det har, såvidt vi kunnat erfara, blott engång händt, att ett sådant fartyg blifvit af isen genomskuret och sjunkit, engång, att fartyget af isen blifvit fördt på strand och icke kunnat räddas. Men då ett fartyg sitter fast i drifisen, är manskapet jemnt i beredskap att rädda sig. Lätta hvalfiskfångar- och kautchukbåtar stå färdiga att utsättas på isen. Lifsmedel, brännmaterial m. m. ligga upptagna på däck och färdigt ordnade till lämpliga bördor för hvarje man om bord. Inträffar olycka, så har hvar och en att med sin börda kasta sig ned på isen. Vanligen gå två stundom flera fartyg tillsammans, och det ens kan således upptaga det andras besättning.

Finnes icke denna räddning, så återstår att öfver isen söka hinna land, hvarvid båtarne föras på slädar, väl skyddade för nötningen mot isen. Numera finnas lifsmedel m. m. deponerade på många punkter, att en skeppsbruten besättning, som icke kunnat rädda tillräckliga förråd, dock finner många väl försedda stationer på sin väg. Redan John Ross kunde under sin fyraåriga öfvervintring uppsöka det ställe, der ett af Parry's fartyg, Fury, strandat, och begagna dess på stranden nedgrädda, stora proviantförråd. Länderna härstädes äro nästan rika på villebråd; ty här lefver Moskusoxen, renen, harar i stort öfverflöd och om sommarn, ifall hafvet går upp, ändlösa skaror sjöfogel. För nödfall återstå skälarne, som naturligtvis här finnas i stor myckenhet. Till och med några ätbara vexter skjuta upp ur den kalla jorden.

Stundom händer, att isen på den korta sommarn icke upptinar eller sätter sig i rörelse. Det är för sådant fall fartygen äro försedda för två, tre eller flera år. Men om provision hotar att taga slut och fartyget måste öfvergifvas, kan naturligtvis allt, som främjar besättningens räddning bättre beräknas och omsorgsfullare verkställas, än vid en hastigt påkommen olycka.

För en på något sätt förolyckad skeppsbesättning gifvas tvenne vägar att välja, antingen att söka framkomma till Lancastersundet, som besöktes af hvalfiskfångare, eller till Amerikas fasta land. Denna nordligaste del af det senare bebos, som känt, af Eskimostammar, hvilka äfven finnas på de närmast belägna öarne, och genomvandras af agenter för Hudsonbaycompaniet, som här och der har faktorier för sin pelshandel; och har den förolyckade engång hunnit något af dessa faktorier, kan han vara temligen säker att få återse sitt land.

Genom de gjorda efterforskningarne var man öfvertygad, att ingen af Franklins följeslagare kommit till Amerikas fasta land. Icke heller hade man funnit något spår af expeditionen kring Lancastersundet och Barrowkanalen. Det var omöjligt, att någon olycka träffat fartygen, och att besättningen tagit sin tillflykt till någon af de oundersökta öarne. Men allmännare trodde man, att fartygen lågo infrusna bortåt ön Melville eller sydligare, i trakten af den så ännu icke kända ön Baring, eller också att de banat sig väg genom Wellingtonkanalen och trängt fram till polarisen – eller, som mången förestälde sig, till de varmare hafsströmmar, som skulle finnas närmare polen. Ingen ville gerna tro, att en så förträffligt utrustad expedition, med de erfarnaste officerare och en härdad, modig besättning af nära 120 man, skulle spårlöst försvunnit. Åren 1846 och 1847 hade varit missgynnande för seglationen i dessa trakter, och det var derföre så mycket troligare, att Erebus och Terror någonstädes voro fängslade af isen.

Knappt hade derföre James Ross återvändt och underrättelse ingått, att de båda andra expeditionernas efterforskningar varit fruktlösa, förrän man var betänkt på nya utrustningar för samma ändamål.

Till en resa genom Behringssund, för att från vester framtränga till den arktiska arkipelagen och ön Melville, utrustades Enterprise och Investigator, det förra under Collinson's, det senare under Mac Clure's befäl. Om denna märkvärdiga expedition skola vi tala längre fram.

Vidare utrustades två fartyg Resolute och Assistance, åtföljda af hvar sitt ångfartyg, för att under kapten Austin's befäl afgå den vanliga vägen till samma mål som de förra, ön Melville o. s. v. Derjemte afslutade Amiralitetet akkord med en erfaren och pålitlig hvalfiskfångarkapten, Penny, som i Skottland köpte och utrustade fartygen Lady Franklin och Sophia, med hvilka han skulle hafva samma bestämmelse. Den gamle John Ross, som sedan 1847 erbjudit sig att anför

expeditioner till Franklins uppsökande, förskaffade sig genom anslag af Hudsonbay Compagniet och genom privata bidrag medel att utrusta två mindre fartyg, Felix och Mary, med hvilka han ville deltaga i efterforskningarna.

Lady Franklin, som varit outtröttlig i uppmaningar till efterforsknings-expeditioner, utrustade nu på egen bekostnad ett fartyg, Prince Albert, och gaf befälet åt kapten Forsyth, som dermed skulle gå till öarne söderom Lancastersundet, dit hon trodde, att Franklin och hans folk tagit tillflykt. Slutligen hade hon genom bref till presidenten Taylor i Förenta Staterna, hvilka der offentliggjordes, föranledt en Amerikansk köpman, *Grinnel*, att på en sådan expedition använda en betydlig del af sin förmögenhet. Han stälde nemligen två fartyg, Advance och Rescue till Kongressens disposition, och utrustningen bekostades af allmänna medel. Denna s. k. Grinnel-expedition fördes af en löjtnant de Haven.

Ännu engång förnyades försöket att utgående från Mackenzieflo den på båtar hinna till öarne. Detta uppdrogs åt löjtnant Pullen, som från Behringssund 1819 gjort resan längsåt kusten och nu var belönad med utnämning till commodor. Han hade öfver vintern lefvat i ett pelsverks-compagniets fäste S:t Simpson, och han var stadd på hemresan till England, då han möttes af ordern att återvända.

Parlamentet anslog 20 000 pund sterling i belöning åt den, som skulle rädda Franklin och hans följeslagare; lady Franklin för samma ändamål 3 000 pund.

Det skulle blifva för långt att förtälja om alla dessa skilda expeditioners öden. Deras antal visar den ifver, hvarmed räddningsverket bedrefs. Amiralitetet föreskref uttrycklingen, att hågen att göra nya upptäckter icke finge afleda någon från företagens hufvudändamål, de försvunnas räddning. I Augusti 1850 befunno sig de elfva skeppen, fyra under Austin, två under John Ross, två under Penny, två under de Haven och ett under Forsyth i Lancastersund och vesterom detsamma. North Star, som året förut blifvit utsändt att proviantera James Ross men förfelat dennes fartyg, var det tolfte och fick först af de nu ankommande höra, att James Ross med Enterprice och Investigator längesedan ankommit till England, och att fartygen nu voro vid Behringssund eller på vägen dit.

På Cap Riley upptäckte kapten Ommanney af Austins eskader de första spår af de eftersökta. Cap Riley är en North Devon tillhörande udde, som skjuter ut i Barrowkanalen. Nära den ligger en liten ö Beechey, vid det hörn af North Devon, som i söder har Barrowkanalen, i vester Wellingtonkanalen. Här påträffade Penny, sedan han äfven längre upp vid Wellingtonkanalen funnit spår af besök, Franklinska expeditionens första vinterläger, d. ä. för vintern 1845–46. Och man var nu i 1850. Här funnos hus för verkstäder, tvätthus m. m., hvarjehanda kvarlemnade och under en brådslande inskeppning qvarglömda husgerådssaker m. m. Här funnos också tre grafvar med sina grafstenar. Fartygens namn och personers af besättningen funnos på dessa, på efterlemnade verktyg, toma tennkanistrar, upphittade pappersbitar – men med det aldra noggrannaste eftersökande kunde man icke finna på någon afsigtligt afgifven underrättelse om expeditionens öden, tillstånd och vidare planer. Franklin hade uttrycklig föreskrift att t. o. m. på sjön utkasta buteljer, tenncylindrar, toma vinkärl med skrifna underrättelser om sig och sina fartyg. Men det är underbart, att ingen sådan underrättelse påträffats, hvarken af de många räddningsexpeditionerna eller af de talrika hvalfiskfångarna i Baffinsviken och Lancastersun-

det. Man har svårt att begripa, hvarföre icke ens på vinterstationen på ön Beechey någon skrifvelse af honom blifvit kvarlemnad, isynnerhet som sådant på dessa färder varit allmänt brukligt, och underrättelserna vanligen påfinnas, då stället, der de äro nedlagda utmärkes med flagga eller blott en upprest stäng eller kors. Det är med en ovillig känsla man tänker härpå, emedan expeditionens räddning kunnat bero af en sådana underrättelse, om den t. ex. blifvit påträffad af James Ross. Med hvilka känslor nu de särskilda fartygens besättningar sågo anförda spår af sina eftersökta landsmäns vistelse på ön, och i hvilken pinsam osäkerhet de genom saknaden af all underrättelse skulle försättas, kan man lätt föreställa sig.

Snart kom vintern öfver dem, utan att något fartyg i anseende till den mötande isen lyckats framtränga till ön Melville. Under vintern undersöktes genom slädexpeditioner stränderna invid Wellingtonkanalens början, norra stranden af det vatten, man kallat Melvillesund, och likaså dess södra strand, d. ä. nordliga kusten af den stora ön, som i olika delar fått namnen Prinsens af Wales- och Prins Alberts land, och hvars södra del kallas Victoria- och Wollaston land. Ingenstädes påträffades något ytterligare spår af de försvunna. En slädexpedition, som framträngde till Parry's vinterhamn på Mellville ön, återfann Parry's nedlagda berättelse om sitt besök derstädes. Expeditionens anförare löjtnant M'Clintock tillade berättelse om sitt besök och uppgift på de ställen, Leopoldsöarne m. fl., der förråd voro upplagda. Dylika underrättelser nedlades på alla dessa expeditioner, inhöggos i bergväggarne, utpekades med flaggstänger o. s. v. På förberedandet och utförandet af dessa expeditioner användes den största omsorg. Svårigheten bestod i att på slädarne medföra nödig proviant och skyddsmedel mot kölden. Man tågade om nätterna, för att icke bländas af solen, då färderna kunde företagas först i Mars månad, sedan solen åter blifvit synlig, och man sökte deremot hvila om dagarne, då kölden var mindre sträng.

Kapten Forsyth hade sökt intränga i Prince Regents Inlet åt den trakt, der John Ross i fyra år öfverintrat, men försöket misslyckades. Sedan han af mötande is blifvit tvungen att återvända, fick han del af upptäckterna på Cap Riley, som han sjelf besökte. Med underrättelsen härom hastade han tillbaka till England, och redan denna ringa notis angående Franklin väckte der så mycken glädje och ingaf så god förhoppning för de öfriga expeditionernas framgång, att man helt och hållet glömde, huru Forsyth med sin färd ingenting uträttat.

Penny, hvalfiskfångaren, hade förut fattat den öfvertygelse, att Franklin styrt nordligt genom Wellingtonkanalen, för att norrom de till ön Melville gränsande landen (Parry-öarne) finna den sökta genomfarten. De vid kanalens mynning upptäckta spåren stärkte honom i denna mening. Han framträngde med slädexpeditioner i kanalen, tills han mötte stora sträckor af öppet vatten och längre bort trodde sig se ett isfritt haf. Han återvände, hopsatte en tjenlig båt, och släpade den till stället, besökte med den kusterna och några öar men måste för brist på proviant återvända. Han gjorde det i den tro, att en varmare hafström rörde sig norrom Wellingtonkanalen; ty han fann här utom öppet vatten äfven hvalrossar och sjöfoglar, hvilka han förut vid denna årstid i Maj och Juni icke anträffat i vida sydligare trakter.

Det är bedröfligt att finna, det alla dessa Engelska expeditioner togo ett nog dåligt slut. Penny begärde ett ångfartyg af Austin. Denne vägrade. Twist uppstod. Austin förde sina fartyg tillbaka genom Lancastersundet, emedan ett framträngande rakt åt vester visade sig

ogörligt. Ross och Penny följde och alla återvände till England, der beskyllningar och undersökningar slutade saken. De Amerikanska fartygen återvände äfven efter de besynnerligaste äfventyr 1851; och Franklins expedition syntes ännu engång öfverlemnad åt sitt dystra öde, om ännu några kvarlevor af densamma återstodo.

På Richardsons ofvan omtalade färd långsät Amerikas kust, hade en pelsverkscompagniets agent, Rae, en företagsen och för Franklins öde deltagande man medföljt. Då det icke lyckats att med båt komma öfver till Wollaston- och Victoria-landet, gick han våren 1851 öfver på isen och undersökte kusterna, genom hvilken undersökning han öfvertygades, att Franklin aldrig här landstigit. Läsaren erinrar sig, att samma land, den nämnda stora ön, samtidigt på norra sidan undersöktes af slädeexpeditioner från Austins eskader. Lady Franklin hade 1851 åter utsändt sitt fartyg Prince Albert under löjtnant Kennedy's befäl. Han öfvervintrade vid Leopoldsöarne, undersökte om våren 1852 stränderna af Somersset och Prinsen af Wales land, vid Prince Regent Inlet och Peel Sund – allt förgäves. På denna expedition medföljde den sedermera mycket omtalade Franska löjtnanten, Bellot.

År 1852 afgick den sista expeditionen för Franklins uppsökande, bestående af samma fartyg, dem Austin kommenderat. Den anfördes af kapten Sir Edvard Belcher, som varit med på flera polarresor. Man var nu öfvertygad, att Franklin icke kommit till något land söder om vattnen från Lancastersund till ön Melville. Han skulle uppsökas norrom denna linie. För sådant ändamål skulle kapten Belcher med fartygen Assistance och dess biträdande ångfartyg söka passera Wellingtonkanalen och komma till det öppna hafvet bortom densamma. Sjelfva beskaffenheten af detta haf, sådant Penny funnit det, stärkte tron, att Franklin här kunnat finna föda för sitt folk eller för återstoden af detsamma. Med det andra fartyget, Resolute, och dess ångfartyg, Intrepide, skulle kapten Kellet gå till ön Melville och der stationera sig, både för efterforskningar efter Franklin i norr och vester och för undsättnings bringande åt fartygen Enterprice och Investigator, hvilka, som vi erinra oss, under kaptenerna Collison och Mac Clure skulle framtränga hit från Behringssund. Det förra stationsskeppet Nort Star skulle under löjtnant Pullen med rika förråder taga station vid ön Beechey.

Allt syntes fortgå efter plan. Sir Belcher lyckades sommarn 1852 passera den nu öppna Wellingtonkanalen. Kapten Kellet kom likaså fram till ön Melville, på hvars östra kust han tog sin station. Befälhafvaren på North Star uppförde på ön Beechey ett hus och gjorde den till en säker tillflyktsort. Han besökte härifrån Sir Belcher, norrom Wellingtonkanalen. Ännu samma år hade han sjelf på Beechey besök af kapten Inglefield, som med ett af lady Franklin utsändt ångfartyg Isabel genomsköt Baffinsvikens norra kustländer. Samma kapten Inglefield fick sedan befälet öfver tvenne kronans fartyg Phoenix och Breadalbane, med hvilka han 1853 kom till Beechey, för att förstärka förråderna. Löjtnant Bellot åtföljde honom och omkom på denna resa under en utfärd uppåt Wellingtonkanalen. Samma år återvände Belcher, efter en norrom Wellingtonkanalen tillbringad vinter, till ön Beechey. Hit kom då äfven en den mest förvånande underrättelse från kapten Kellet, som ännu låg infrusen vid ön Melville.

Denne hade skickat sin löjtnant Mecham till den punkt der Parry och M'Clintock nedlagt notisen om sina besök på ön. Här fann Mecham till sin största förvåning ett dokument af Mac Clure med uppgift, att han låg infrusen vid det af Parry sedda och benämnda

10

20

30

40

50

Banksland, men hvilket Mac Clure beskrifvit under namn af ön Baring (se början af denna artikel). Läsaren erinrar sig att sistnämnde modiga sjöfarande 1850 sändes att genom Behringssund söka sig fram till trakten af Melville. Han hade nu långs Amerikanska kusten och vestra kusten af den stora ön, här Wollaston och Prins Alberts land kommit till ett sund mellan denna ö och ön Baring, Prinsen af Wales sund, der han tillbragt vintern 1850–51, utan att ens påföljande sommar kunna genomtränga detsamma. Han vände derföre om, seglade vester- och norrom ön Baring och kom efter otroliga faror och mödor i vinterläger på öns nordöstra kust. Härifrån besökte han ön Melville om våren 1852, då kapten Kellet ännu icke anländt dit. Samma sommar uppgick icke isen vid ön Baring, utan han var tvungen att ligga qvar ännu en vinter, 1852–53. Det var då han öfverraskades af ett besök af löjtnant Pim från Kellets fartyg. Han och hans folk lefde då redan på förknappade rationer, och man hade beslutit, att en del skulle bana sig väg till Nordamerikanska kusten, en annan till Leopoldsörarne, och återstoden med M'Clure stanna qvar på Investigator, som han icke ville öfvergifva, emedan fartyget ännu var i oskadadt skick.

Nu sände han genast sin löjtnant Creswell med rapport till England öfver Melville och Beechey, der han upptogs af Inglefield. Denne begaf sig mot hösten 1853 till England med sitt ångartyg Phoenix. Transportfartyget Breadalbane hade tidigare blifvit i ett isfält krossadt och sjunkit. Besättningen räddades.

Samma år utsändes af Grinnel på en ny resa hans fartyg Advance under befäl af Dr. Kane, som åtföljt och beskrifvit den tidigare Amerikanska expeditionen. Dr. Kane seglade från Baffinsviken rakt åt norr ini Smithsundet. Man har under förflutna året i tidningarne sett beskrifningen på hans räddning, sedan han nödgats öfvergifva det infrusna och till en del till bränsle begagnade fartyget. De Engelska fartygen fingo 1854 befallning, att alla återvända. Man kan alltså anse resorna till Franklins uppsökande på detta håll för slutade.

Märklig är ännu en från Amerikanska kusten af Rae företagen forskningsresa, den för Franklins uppsökande viktigaste, om de meddelade resultaten af densamma besanna sig. Rae hade nemligen erfarit, att Eskimoer på kusten voro i besittning af en mängd effekter från något fartyg. Han efterforskade förhållandet och erfor af Eskimoerna, att ett antal Europeer skulle hafva omkommit af hunger någonstades på kusten, och några saker, som han förskaffat sig af Eskimoerna ansågos hafva tillhört besättningen på Erebus och Terror. Rae besökte med dessa profstycken England 1854 och afsändes för att närmare undersöka förhållandet. Vi sågo nyligen en tidningsnotis från Nordamerika, i hvilken uppgifves, att Rae nu återvändt, efter att hafva funnit förhållandet besannadt. Han skulle hafva påträffat en båt från det ena fartyget med dess namn, effekter tillhörande läkaren på det andra o. s. v. I samma tidning berättas, att Resolute, kapt. Kellets fartyg, blifvit inbringadt i en Amerikansk hamn.

Vi skola söka närmare kunskap härom och framdeles hafva nöjet i bladet meddela, hvad vi erfarit.

Här framställda korta öfversigt af räddningsexpeditionerna och deras fortgång kan gifva läsaren en föreställning om det stora intresse, den närmare beskrifningen eger, och vi kunna äfven försäkra, att man svårligen skall kunna påfinna någon mera fängslande resebeskrifning, än de i den ifrågavarande boken förekommande.

För utrönande af jordens konfiguration kring nordpolen hafva ett stort antal resor utom de här nämnda blifvit företagna. Man har gjort försök att framtränga förbi Spetsbergen och äfven rakt fram mot norr längsät Grönlands östra kust. Försöken norrom Amerika afsågo mera uteslutande att finna på den s. k. nordvestpassagen, vägen till Stilla hafvet. Man har nu äntligen påfunnit den. Redan länge har man vetat, att den skulle blifva för praktiken onyttig. Likaså var man fullkomligt säker, att passagen skulle finnas och icke stängdes af land. Det var blott fråga om, att konstatera denna gissnings rättighet. Den är nu bekräftad och man känner egentligen tre genomfarer: en längs Amerikas kust mellan denna och öarne, den andra genom Prins af Wales sund i sydost om ön Baring, den tredje norrom samma ö, mellan den och polarisen. Den första har genom flera båtexpeditioner från fastlandets kust befunnits vara impraktikabel. På den andra försökte Mac Clure förgäfvades att framtränga. Endast på den tredje kom hans fartyg igenom, men med så knapp nöd och under så stora faror, att föga någon torde vilja omgöra försöket.

Jordkunskapen har dock genom dessa färder vunnit andra tillökningar, än blott vissheten om en nordvestpassage. Hela arkipelagen norrom Amerika har småningom blifvit utforskad till läge och beskaffenhet; och man har gjort mången nu erfarenhet rörande hafvet och hafvsströmmarne, hafsisens bildning m. m. I vattnen inom Lancastersundet finnas icke dessa ofantliga isberg till 2 à 300 fots höjd öfver hafvet med en lika djupt gående massa under hafsytan, hvilka man finner i Baffinsviken. Här har man funnit dem bildas af ismassor som glida ned i hafvet från de branta bergen på Grönlands vestra kust norrom Melville Bay. De följa sedan med strömmarne, åt Davissund, och man träffar dem ännu långt ute i Atlantiska hafvet. Om den egentliga Polarisen kolosser hafva lika ursprung, är oafgjordt men troligt. Isfält omtalas af 60 fots tjocklek, men dessa tillhöra väl den aldrig upptinande polarisen; ty sådan tjocklek kan icke det istäcke hafva, som i de inre hafven mellan öarne årligen bildas och försvinner eller på sin höjd ligger 2 à 3 år öfver. Först i Juli brytes denna is upp och lägger sig åter stundom redan i September.

Man förvånas öfver att finna, att ännu i denna trakt af jorden så mycket lif finnes. Hvalar, hvalrossar, skälar äro der icke oväntade gäster. Men att ejdergäss och änder ännu vid 74 à 76 grader i sådan myckenhet bagagna den några veckors sommarn, för att bygga bo och fostra ungar är redan öfverraskande. Renen och haren tillhöra äfven polarzonen. Men moskusoxen är ett djur, som man icke vet af i Europa och Asien, och hvars smakliga kött för de djerfva besökarna af denna Ishafs arkipelag är en välkommen föda. Äfven lemlar omtalas såsom en nödfallsspis. Eskimoer hafva blifvit anträffade icke blott på den ofta nämnda stora ön i dess nordvestra del, Prinsens af Wales land, utan ännu vid 77° latitud fann kapten Belcher en öfvergifven Eskimoby på landet vesterom Wellingtonkanalen. På en ö något nordligare hade alla spår af människor och djur upphört.

Längre åt vester fann Mac Clure den egentliga polarisen redan vid 75° och ännu sydligare, så att hans färd gick mellan den och Baringön. Men norrom Wellingtonkanalen kunde, som vi nyss anfört, hafvet befaras ett par grader nordligare, och polarisen visade sig der nära 79:de breddgraden. Båda dessa sjöfarande beskrifva den som förfärlig genom isblockens ofantliga storlek och genom dimman och mörkret, hvari denna trakt jemnt synes vara insvept. Båda yttra den öfvertygelse, att den sjöfarande, som engång råkar in i denna isregion, är

ohjelpigen förlorad, och då man trodde, att Franklin styrt sin kosa ditåt, ansåg man för omöjligt, att der kunna ens söka något spår af den olyckliga expeditionen.

Man glädes visserligen öfver att finna, huru ett upplyst folk slösar medel, och så många menniskor modigt våga lif och helsa för utvidgande af det menskliga vetandets område. Likväl skänker det en högre glädje, då man ser, att menskligt deltagande och menniskokärlekens pligter mana till större ansträngningar än det blott teoretiska intresset. Nordvestliga genomfarten vore troligen ännu icke funnen och den arktiska arkipelagen utforskad, om icke hågen att rädda Franklin och hans följeslagare gifvit drift år företaget. Dessa utomordentliga ansträngningar för ett sådant mål gifva också expeditionerna, deras fortgång och öden det främsta intresse. Med de i desamma deltagande hoppas man för hvarje stund, att den nästa skall medföra de försvunnas räddning eller, sedan detta hopp börjar aftaga, åtminstone någon upptäckt angående deras undergång. Storleken af ansträngningarne att påfinna och rädda dem höjer deltagandet för deras öde. För hvarje ny expedition, som utrustas, ser man ett allt större antal deltagare tillströmma. Icke blott officerare utan äfven simpla sjömän erbjuda sin tjänst i större antal, än man kan mottaga, och antagandet sker alltid med stort urval. Det är visst troligt, att solden vid dessa expeditioner varit högre än eljest, och att den utlofvade belöningen för Franklinska expeditionens räddning bidragit att locka folk, såsom det särskildt säges om Penny och hans besättningar, att de vid sina forskningar i Wellingtonkanalen hoppades vinna premien. Men för befälet innebar detta föga någon lockelse, och äfven bland de underordnade såg man anhöriga och fordna bekanta till de förlorade tränga sig till deltagande i expeditionerna. Faror och mödor voro i de flesta fall så stora, att berättelserna om dem bort afskräcka från efterföljd. Men sådant inträffade icke, utan personer, hvilka redan på en resa genomgått de

10

20

30

hårdaste pröfningar, deltog ifrigt i en följande.

Den korta tiden för seglationen i dessa farvatten, mellan två och tre månader, förgick lätt under vexlande ansträngningar och äfventyr. Men det var den långa tio månaders vintern, som angrep besättningarnes kropps- och själskrafter. Isynnerhet månaderna November-Februari, då solen var försvunnen, och då man af kölden tvangs att lefva vid lampsken inom fartygets bord, voro förfärliga. Alla möjliga medel användes för att döda tiden och uppmuntra sinnena, men det oakadt vexte den allmänna nedslagenheten, skjörbjugg och andra sjukdomar

40

infunno sig. Tiden från slutet af Mars inpå Juni månad användes till slädexpeditioner. Dessa voro de mest ansträngande företag, emedan lifsmedel och förnödenheter måste med handkraft framforslas. Kölden var ofta ännu så sträng, att manskapet förfrös sina lemmar och ansattes af frostbölder, och det medförde naturligtvis ohelsa, att i veckotal kläder icke kunde vxlas.

Men hvad man af dessa nordpolsfarares exempel finner på det mest slående sätt bekräftadt, är det nordliga klimatets inflytande på själsstämningen. Redan ett och två års vistelse i köld och is stämplar själen med ett okufveligt allvar och alstrar i sinnet en passiv resignation, som jemförelsevis med likgiltighet möter hvarje öde. Det är

50

under detta inflytande, i saknad af solens ljus och värme, som äfven det Finska nationallynnet bildat sig, trögt, slutet och glädjelöst; hvarföre äfven Finnen såsom nordpolsfararen har ökad behof af alla civilisationens hjälpmedel, om han i strid med en karg natur och ett ovänligt klimat skall kunna höja sig till en friare och friskare

verldsåskådning och en företagsamhet, som kunde närma honom till söderns lyckligare lottade nationer.

J. V. S.

44 LÄROVERKETS ENHET.

Litteraturblad n:o 1, januari 1856

Under detta namn har man i Sverige yrkat föreningen af gymnasier och skolor, högre och lägre, i en läroanstalt. Detta yrkande har äfven gjort sin sanning gällande, och föreningen är derstädes numera lag. 10

Ur teoretisk synpunkt är det också obestriddt, att ett mått af allmänna, förberedande kunskaper måste finnas, som för alla samhällsmedlemmar är outhärligt och gemensamt. Detta mått är noga taget folkskolans. Men äfven utöfver de fordringar, man kan ställa på folkskolan, gifves det ännu en allmän grundval för den egentligen litterära bildningen; och det finnes intet skäl, hvarföre det vetande, som kan räknas till denna grundval, skulle inhemtas vid olika inrättade läroanstalter och tvärtemot sin natur anses grunda skilda bildningslinier, endast genom att läras i skilda skolor. Å andra sidan är det lika godtyckligt, att fördela den ena sammanhängande lärokursen på skilda läroanstalter och härigenom bryta dess sammanhang. Exemplet hafva vi äfven i vårt land för ögonen. Ty man kan visserligen anföra hvarjehanda skäl för skolans åtskiljande från gymnasium. Men samma skäl kunde också andragas för gymnasialkursens fördelning på två å tre, skolkursens på tre å fyra skilda läroanstalter. 20

I sjelfva verket företer den i vårt land gällande Gymnasii- och Skolordnningen alls inga sådana skäl. Läroämnen, undervisningssätt och disciplin äro enligt densamma på båda dessa läroanstalter lika. 30 Öfvergången från skolan till gymnasium företer hvarken i lagen eller i praxis något afvikande från öfvergången mellan skolans skilda klasser.

Skulle dock, medan inga skäl tala för den existerande fördelningen, icke heller några talande skäl mot densamma förefinnas, så kunde frågan anses tillhöra det icke ringa antal, hvilka på bildningens och pedagogikens närvarande ståndpunkt icke kunna lösas. Men så förhåller det sig icke. Frågan är längesedan på det noggrannaste undersökt, diskuterad och afgjord – mot fördelningen.

Af dessa skäl, som tala mot fördelningen, har nuvarande Rektor vid gymnasium i Wiborg, Lektor C. H. Ståhlberg, framställt det väsentligaste uti ett den 20 Oktober förlidet år utfärdadt program, af hvilket han haft vänskapen låta ett exemplar komma oss tillhanda. Programmet hithörande ord äro i vår tanke så öfvertygande, att de lagda till erfarenhetens vittnesbörd på engång uttala dennas betydelse och klart framlägga orsaken, hvarföre den är sådan, som hvar man vet den vara. 40

Sjelfva tillvaron af Wiborgs gymnasium, såsom bekant i sig förenande gymnasium och skola, är i vårt land en lefvande protest mot det rätta i dessa bådå åtskiljande. Det kan redan derföre vara nyttigt höra läroanstaltens föreståndares votum i frågan. Och vi bekänna, att vi till dess återopande hafva en särskild anledning i de mindre förordnade yttranden om denna läroanstalt och dess från landet öfriga undervisningsanstalter afvikande form, vi hört upprepas såsom härflutna från ett håll, der man hade all anledning att förmoda både sakkännedom och ett rättvist bedömande. 50